

تفسیر روان و ساده قرآن کریم
قسمت بیست و پنجم، سوره بقره

ذکر کتاب

درس گفتارهای
استاد سید هادی عظیمی

بهار ۱۴۰۳

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا وَ نَبِيِّنَا
أَبِي الْقَاسِمِ الْمُصْطَفَى مُحَمَّدٍ وَ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ الطَّيِّبِينَ
الطَّاهِرِينَ الْمَعْصُومِينَ الْمُقَرَّبِينَ، سَيِّمًا بَقِيَّةُ اللَّهِ فِي
الْأَرْضِينَ وَ اللَّعْنُ الدَّائِمُ عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ.

وَقُلْ رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ
وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا.

رسیدن جهان به تکامل، در سایه حاکمیت صالحان

در محضر شما عزیزان که سلام و درود خدا بر شما باد. تفسیر روان و ساده قرآن کریم را رساندیم به آیه شش و هفت سوره بقره. عرض کردیم که خداوند متعال در ابتدای این سوره فرمود که این کتاب، کتاب هدایت است برای متقین. این کتاب با عظمت **﴿ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ﴾**. بدون شک کتاب هدایت است. اما برای چه کسانی؟ **﴿هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ﴾**. متقین را به کجا هدایت می‌کند؟ به سوی جامعه و تمدنی که در آن صالحان حاکم‌اند. این قله‌ای است که خدا برای انسان‌ها در این جهان مشخص کرده. اگر انسان‌ها در جهان به قله برسند، همه هستی به تکامل می‌رسد. در زیر سایه این حاکمیت، جمادات و حیوانات هم به تکامل می‌رسند. خدای متعال می‌خواهد به وسیله قرآن و رهنمودهای

آن، جامعه را به سمت چنین تمدنی پیش برد. برای رسیدن به این تمدن، موانعی وجود دارد. قرآن در صدد است تا این موانع را به ما معرفی و راهکارهای خود را برای برداشتن آنها به ما نشان بدهد. در واقع این هدایت قرآن است. قرآن فقط نیامده که حلال و حرام را به ما نشان بدهد. بلکه آمده تا بگوید چه جریانی حق است و چه جریانی باطل. طبیعی است که هر جریانی که در جامعه و جهان مخالف چنین حاکمیتی باشد، جریان باطل است. جریانی که در صدد تحقق چنین جامعه و تمدنی در جهان باشد، جریان حق است.

سه جریان موجود در جامعه

خدای متعال فرمود که سه جریان در جامعه وجود دارد. یک جریان، جریان متقین است. متقین چون در صدد تحقق چنین تمدن و حاکمیتی در جهان هستند، برای تحقق این تمدن، از رهنمودهای قرآن استفاده می‌کنند. **﴿أُولَئِكَ عَلَىٰ هُدًىٰ مِنْ رَبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾**^۱ اینها چون تصمیم گرفتند که چنین تمدنی را در جهان تشکیل بدهند، همواره هدایت خدا شامل حالشان می‌شود. **﴿وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾** و قطعا اینها پیروز می‌شوند و به آن چیزی که در صدد تحققش هستند خواهند رسید. قرآن می‌خواهد همه انسان‌ها را با جریان متقین همراه کند. به ما می‌گوید که با اینها باشید،

۱. سوره بقره آیه ۵

﴿كُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ﴾^۲ یا بیایید وسط میدان کمکشان کنید یا حداقل تشویقشان کنید یا دیگران را تشویق کنید که آنها را کمک کنند. اگر این کار را هم نمی‌کنید لااقل اینها را دوست داشته باشید. اینها ان شاء الله در آیات بعدی خواهد آمد. حداقل با آنها دشمنی نکنید و سنگِ سرِ راهشان نباشید. خدا کسانی که سنگِ سرِ راه اینها هستند را هم معرفی می‌کند. این یک جریان.

جریان‌های مقابل متقین: ۱. جریان کفر

جریان دومی که خدای متعال معرفی می‌کند، جریان کُفر است. در آیه شش ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾^۳ جریان کفر، جریانی است که در مقابل جریان حق، کاملاً موضع منفی دارد. در مقابل این جریان می‌ایستد، سد می‌شود و علناً اعلام می‌کند که من نمی‌گذارم چنین جریانی به وجود بیاید. ابایی هم ندارد از اینکه برنامه‌های خودش را به صورت صریح و آشکار بیان بکند. این جریان، هیچ وقت کوتاه نمی‌آید و تو هم ای پیامبرِ ما، نمی‌توانی با موعظه و نصیحت و اندرز آنها را سرب‌راه کنی.

دقیقا این آیات، رویکرد سیاسی دارد. این آیات در صدد این نیست که کفار را به ما نشان بدهد که یک عده کافر، یک عده منافق و یک عده متقی‌اند. یعنی یک

۲. سوره توبه آیه ۱۱۹

۳. سوره بقره؛ آیه ۶

بحث اعتقادی برای ما نکرده. این یک بحث سیاسی است. خدای متعال در این آیات، جریان‌های سیاسی مُعاند و مخالفِ جریان حق که جریان متقین هست را نشان می‌دهد. اگر جریان حق، بتواند پیروز بشود، جریان کفار مقابله می‌کنند، چون منافع آنها به خطر می‌افتد. در زمان خودمان هم، می‌بینیم در جهان چنین جریانی، در مقابل جریان انقلاب وجود دارد. این چه جریانی هست؟ جریان استکبار. الان مصداق تام این آیه، امریکا و کشورهای استکباری است. اینها کسانی هستند که با اندرز و موعظه و نصیحت، سربه‌راه نمی‌شوند. اینها تصمیم دارند جریان حق را نابود بکنند. چون اگر جریان حق در جهان توسعه پیدا کند، حکومت اینها به خطر می‌افتد و باید از منابعی که استفاده می‌کنند، دست بردارند. معلوم است که اجازه نمی‌دهند، جریان حق، نظام ولایی در جهان ایجاد بکند، تا در آن نظام، همه امکانات بر اساس عدالت باشد. اینها می‌گویند ما باید از بقیه بیشتر ببریم. جریانی که ما به عنوان استکبار در جهان او را می‌شناسیم، کارتل‌های بزرگ اقتصادی هستند که بیش از نود درصد ثروت جهان را در اختیار دارند. چرا اینها با جریان انقلاب و حاکمیت عدالت مخالفت می‌کنند؟ برای اینکه اگر عدالت در جهان حاکم بشود، دست اینها از منابع کوتاه می‌شود.

پس این بحث یک بحث سیاسی است که قرآن می‌فرماید **﴿خَتَمَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ﴾**. چون اینها حق را دیدند و عامدانه و عالمانه در مقابل آن ایستادند. فطرت هر انسانی تمایل به حق دارد، اما به خاطر تمایل شدیدی که به قدرت و حکومت و منابع مالی دارد، هوای نفسش اجازه نمی‌دهد که حق را بیان بکند. حق را در وجود خودش پذیرفته، ولی اعتراف نمی‌کند. خدا می‌فرماید: **﴿خَتَمَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ﴾**. خدا بر قلب‌ها مهر زده و در سوره نساء فرموده **﴿طَبَعَ اللَّهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ﴾**^۴ خدای متعال به خاطر کفری که دارند، قلب اینها را مهر کرده. در واقع کفرشان باعث شده که قلب‌شان قفل و مهر بشود. اینها کسانی هستند که تحت هیچ شرایطی بر نمی‌گردند و در مقابل ما قرار گرفته‌اند. تکلیف جامعه دینی و متقین با اینها چیست؟ جنگ جنگ تا پیروزی. **﴿وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ﴾**^۵ در مقابل اینها باید بجنگیم تا ریشه‌کن بشوند تا دست‌شان از منابع مالی و قدرت، در جهان کوتاه بشود.

جریان‌های مقابل متقین: ۲. جریان نفاق

اما یک جریان دیگری وجود دارد که جریان سوم هست. این جریان، جریان نفاق است که خیلی خطرناک است. خدای متعال درباره جریان متقین سه آیه، درباره

۴. سوره نساء؛ آیه ۱۰۰

۵. سوره انفال؛ آیه ۳۹

جریان کفر دو آیه، اما درباره جریان نفاق سیزده آیه در این سوره نازل فرموده. این نشان‌دهنده اهمیت این جریان است. ما هر چه مصیبت می‌کشیم، از دست جریان نفاق و از دست مردمی است که بصیرت ندارند و این جریان را نمی‌شناسند. این جریان چه کسانی هستند؟ **﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ﴾**^۶ جریان نفاق، خود را در قالب انسان مومن و متقی جا می‌زند، اما هدفش چیز دیگری است. در دل، نه ایمان به خدا دارد و نه ایمان به آخرت. پس به چه چیزی ایمان دارد؟ به همین عالم ماده. دنبال منافع مادی خویش است. مثل جریان کفر، که دنبال منافع مادی خود بود و بخاطر بقاء منافع خود، با جریان متقین می‌جنگید. منافقین هم همین‌طورند. در باطن کافرند، اما اگر اعلام کنند که ما کافریم، خود را در معرض خشم مسلمان‌ها قرار می‌دهند. پس باید چه کار بکنند؟ به جای اینکه کفرشان را علنی کنند و بگویند که ما دنبال منافع هستیم، تظاهر می‌کنند که ما هم مثل جریان مومنین و متقین، دنبال خدا هستیم. ما می‌خواهیم به سوی خدا حرکت کنیم. ما در صدد تحقق صفات خدا در زندگی بشر هستیم. دنبال عدالت هستیم. شعارهای شیک می‌دهند، حرف‌های قشنگ می‌زنند تا مردم فریب بخورند.

۶. سوره بقره؛ آیه ۸

خُدعه منافقین برای رسیدن به منافع مادی

اینها دنبال رسیدن به منافع مادی خودشان هستند ولی نه با جنگ و شمشیر و زور. با حُقه، کاری می‌کنند که منافع مادی خود را توسط انسان‌های بی بصیرت جاهلی که اینها را نمی‌شناسند، تأمین بکنند. می‌گویند چرا ما شمشیر به دست بگیریم با اینها بجنگیم؟ کاری کنیم تا جامعه‌ای که ایمان آورده به خدا و پیامبر، با دست خودش، منافع مادی ما را تأمین بکند. این امن‌ترین راه، برای رسیدن به منافع مادی ماست. چرا بجنگیم؟ چرا کفرمان را اظهار بکنیم؟ منافقین این‌گونه خُدعه می‌کنند. لذا قرآن، این جریانِ بسیار خطرناک را به ما معرفی می‌کند که حواستان به اینها باشد. **﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ﴾**^۷. یک عده هستند که فقط در کلام و در زبانشان می‌گویند ایمان به خدا داریم ولی در دلشان نیست. **﴿وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ﴾** زبانی، اظهار ایمان می‌کنند، ولی در باطن، دنبال منافع خودشان هستند. **﴿يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا﴾**^۸. اینها قصدشان این است که **﴿يُخَادِعُونَ اللَّهَ﴾**، به زعم خودشان گمان می‌کنند که می‌توانند خدا و مومنین را فریب بدهند. به تعبیر درست، فریب ورزی می‌کنند و دنبال فریب دادن‌اند. می‌گویند ما این حرف را می‌زنیم، اینها فریب می‌خورند

۷. سوره بقره؛ آیه ۸

۸. سوره بقره؛ آیه ۹

و به ما اعتماد می‌کنند. پُست‌های حکومتی را به ما می‌دهند. ما هم با در دست گرفتن پُست‌های حکومتی، منافع مادی خود و تیم‌مان را تامین می‌کنیم. در پوشش دین، منابع مالی جامعه را به دست می‌گیریم. قصدشان خدعه زدن است ﴿يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا﴾، به زعم و گمان خودشان، فکر می‌کنند می‌توانند سرِ خدا کلاه بگذارند. قصد خدعه دارند با خدا و با مومنین ﴿وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ﴾^۹ اما قرآن می‌فرماید که اینها خودشان را فریب می‌دهند. مگر می‌توانند خدا را فریب بدهند؟ یعنی اینها سرِ خودشان کلاه گذاشته‌اند. بی‌نهایتی را که باید با ایمان به خدا، به آن برسند، نمی‌رسند. به غلط باورشان شده که می‌توانند خدا و مومنین را فریب بدهند، در حالی که خدا فریب نمی‌خورد، انسان‌های مومن و با بصیرت، فریب نمی‌خورند. ﴿وَمَا يَشْعُرُونَ﴾ اما خودشان بیچاره‌ها نمی‌دانند که دارند خودشان را فریب می‌دهند.

بزرگترین بیماری منافقین، قدرت طلبی

﴿فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ﴾^{۱۰} قرآن اینجا یک ویژگی مهم برای منافقین بیان می‌کند و آن اینکه، در دل‌های اینها مرض است. اینها مرض‌های قلبی گوناگونی دارند،

۹. سوره بقره؛ آیه ۹

۱۰. سوره بقره؛ آیه ۱۰

بیماری‌هایی از قبیل ریب و شک و انکار و غفلت و طبع و ختم و ضیق و رین و قساوت و غلظت. ﴿فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ﴾ یعنی همه این بیماری‌های قلبی در دل منافقین هست. اما یک مرضی که از همه بزرگتر است، مرض قدرت خواهی و رسیدن به بالاترین منصب‌های حکومتی است. این چیزی است که منافقان دنبالش هستند. چون حب قدرت دارند، این حب قدرت هیچ وقت در درونشان از بین نمی‌رود. ﴿فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا﴾ باز خدا نسبت می‌دهد این را به خودش، که خدا این مرض را در آنها افزایش می‌دهد یعنی سنت الهی است. خدا روح انسان را به گونه‌ای خلق کرده که اگر سرطانِ حُب قدرت داشته باشد، این حُب، روز به روز زیادتر می‌شود و همه روح انسان را فرا می‌گیرد و او را نابود می‌کند. این سنت الهی است. چون اینها بدون توجه به این سنت الهی، از این مسیر حرکت کردند و این مرض در وجودشان افزایش پیدا کرده، خدا این را به خودش نسبت می‌دهد. اینها این مرض حب قدرت را دارند و روز به روز، این حب در وجودشان بیشتر می‌شود. ﴿وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ﴾ و همین حب قدرت، باعث می‌شود که در دنیا و در آخرت، عذاب دردناکی داشته باشند. ﴿بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ﴾ به خاطر اینکه دروغ می‌گویند.

اینها در دنیا فاش می‌شوند و در آخرت هم در بین خلائقِ عالم رسوا می‌شوند و رسوایی قیامت، بدترین عذاب است. البته در دنیا هم خدای متعال وعده داده. در آیات بعد می‌رسیم به جایی که قرآن می‌فرماید ﴿لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾^{۱۱} اینها در دنیا یک رسوایی دارند، بخشی از عذاب الیم برایشان در دنیاست که رسوا می‌شوند، دروغشان برای مردم فاش می‌شود. می‌گفتند ما مومن هستیم، مردم می‌فهمند اینها کافر بودند. در آخرت هم که جای خود دارد که ان‌شاءالله بعداً اشاره خواهیم کرد. اما اینکه ارتباط منافقین با کفار چیست؟ ان‌شاءالله در جلسه بعد عرض خواهیم کرد.

و صلی الله علی محمد و آله الطاهرین.

۱۱. سوره بقره؛ آیه ۱۱۴